

Vážené kolegyně a vážení kolegové,

po léta probíhají studie zobrazující specifitu mozkové aktivity u bilinguálních jedinců. Mozek pracuje úsporně, neuronální sítě jsou jen o málo větší, než je tomu u těch, kdo se domluví jedním jazykem. (Např. větší aktivace klasické řečové arey v levém inferiorním frontálním kortexu u bilinguálních v porovnání s monolingualními jedinci při použití téhož jazyka. Zdá se, že používání více jazyků má svoji „neural signature“, specifický biologický vzorec aktivace v mozku (1).) Občasné názory v médiích, že předčasné zatížení dětí druhým jazykem může škodit, jsou mi spíš k smíchu. Pocházím ze Spiše, předválečná generace měšťanů tam přirozeně mluvila německy, maďarsky a slovensky (resp. spišským dialektem). Multilingualismus patrně přispívá k prevenci demence. Avšak jak mohly, třeba v době, kdy Evropané objevovali zámořský svět, vznikat slovníky jazyků, které neměly se známými jazyky nic společného? V Eurázii a Africe jste mohli potkat někoho, kdo rozuměl místním i Evropanům. Třeba arabští otrokáři, kteří působili v celé Východní Africe, arabštině rozuměli lidé ve Španělsku nebo na Sicílii. Jak se asi cítil Vasco de Gama, když završil stoleté úsilí Portugalců, jako první Evropan přistál na indickém pobřeží u Kalikatu (dnešní Kozhikode) a v přístavu byl osloven portugalsky? (Patrně židovským obchodníkem, který po nedávném vyhnání Židů z iberského poloostrova běžel varovat místního vládce, že příjezd Evropanů nevěští nic dobrého. Muslimští obchodníci v tomto hinduistickém městě si nemysleli nic jiného – velmi časně projevy globalizace?) Ale jak vznikly slovníky třeba aztéčtiny nebo tahitštiny, když žádný společný jmenovatel neexistoval?

Před lety jsem se setkal s mladým lingvistou z Užhorodu, který tvrdil, že porozumí jakémukoliv textu, pokud se mu dostatečně dlouho věnuje a zná alespoň základní souřadnice – už nevím, zda se týkaly struktury neznámé řeči. Nevěřil jsem. Ukázal mi krátký mongolský text, četl jsem jej stále dokola a pak mu řekl, o čem by mohl být. Prý jsem mu porozuměl, on dospěl k podobnému čtení, ale tato studie byla double blind – pravdu neznal ani jeden z nás.

Přesto si myslím, že na tom něco bylo. Odehrálo se to v Japonsku, po sjezdu v Kjótu jsme tři neurologové – Irena, Martin a já – chtěli ještě tři dny poznávat zemi, ale hotely byly vyprodané, začínaly svátky momiji, kdy Japonci v přírodě i parcích obdivují červené javorové listy. Nakonec nám recepční našla nocleh v onsenu kdesi za Osakou. Onsen je přírodní sopečná lázeň, vřídlo horké vody. V Japonsku je jich asi deset tisíc, některé v luxusních hotelích, jiné třeba jenom v lese. Jakmile jsme vystoupili z vlaku na venkovském nádraží, znalost západních jazyků nám přestala být platná. Taxikář si přečetl adresu z lístku napsaného recepční – to je jediná možnost, jak se po japonském nebo čínském venkově neorganizovaně pohybovat. Odvezl nás hluboko do hustě zalesněných kopců. U dveří nízké zděné budovy nás přivítaly dvě starší dámy v kimonech japonsky, jinak neuměly. Předaly nám kimona a pantofle a řekly něco jako shower. Že by hyperčistotné Japonky nechtěly vpustit Evropany do domu bez sprchy? Naše rozpaky vyřešily tím, že nás za ruce dovedly k jezírku s tak horkou vodou, že se v ní nedalo koupat, jenom se polévat z asi litrových nádob s uchem – i to bylo velmi relaxující. Pak nás posadily na zem k nízkému stolu, na zem splývaly prošívající deky, pod ním se

skrývalo topítko, horní část těla byla vystavena říjnovému chladu, kompenzovanému teplým saké. Dáma vkleče a s úklony servírovala večeři – dobroty, jen některé jsme uměli popsat nebo pojmenovat. Poté z prostoru za dřevěnou stěnou vytáhla spací rohože tatami a matrace futon – mimo stolu jediné zařízení pokoje. Spali jsme výborně. Další večer se konala v onsenu hostina – asi deset mužů v kimonech hodovalo vkleče kolem dlouhého nízkého stolu, v druhé řadě několik mladých žen – o co šlo, se můžeme jenom dohadovat. Pozvali nás sice na saké, ale komunikace byla dost chudá, mimikou a pantomimikou jde společenská konverzace ztěžka. Ráno jsme odjížděli na hrad Himeji. Paní domácí si před nás stoupla a něco řekla. Nereagovali jsme a tak to opakovala znovu a znovu. Nerozuměli jsme ani slovu, ale najednou jsme pochopili – na večeři přijdeme kolem šesté, ukázali jsme na hodinkách. Dáma přikývla, ano, pochopili jsme správně. Zřejmě tak nějak vznikaly první slovníky indiánských nebo třeba havajských jazyků – nakonec pochopíte, co se vám snaží říci. Rozloučení odpovídalo tomu, v jak zapadlém koutě jsme byli. V elektronické velmoci Japonsku nám dámy spočítaly účet na kuličkovém počítadle.

Na vaše příspěvky se i s redakční radou těší

prof. MUDr. Ivan Rektor, CSc.
předseda redakční rady

1. Ioulia Kovelman, Stephanie A. Baker, Laura-Ann Petitto. Bilingual and Monolingual Brains Compared: A Functional Magnetic Resonance Imaging Investigation of Syntactic Processing and a Possible "Neural Signature" of Bilingualism. *Journal of cognitive neuroscience*, 2008 (20); 1: 153–16.